

UDK 821.163.6.09:82(091)

Miran Hladnik

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

SLOVENSKA LITERARNA ZGODOVINA DANES

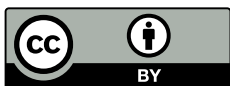
Prispevek nagovarja k opustitvi preživetega koncepta sintetične nacionalne literarne »velike zgodbe« in njegovi nadomestitvi s konceptom seznama. Spodbudo za zamenjavo literarnozgodovinske paradigme črpa iz a) velikega povečanja števila objav, ki na stari način niso več obvladljive, b) javne spletne dostopnosti velikih bibliografskih in besedilnih zbirk ter orodij, ki omogočajo manipulacijo z njimi, c) prakse enciklopedičnega literarnovednega objavljavanja na Wikipediji in č) iz ozaveščenja seznamskega dojemanja sveta. Za mozaično oz. micelijsko komponirano literarno zgodovino je priložnost v okviru sestrskih spletišč Wikiknjige, Wikivir in Wikiverza, ki naj spodbudijo participacijo študentov književnosti in drugih zainteresiranih humanistov, saj število kvalificiranih ekspertov ne zadošča. Sprememba je v soglasju z informacijsko družbo, ki stavi na distribuirano kooperativno omrežno produkcijo znanja in prekinja z ekskluzivizmom estetskega odbiranja.

Ključne besede: slovenska literarna zgodovina, literarni razvoj, seznam, zgodba, informacijska družba, distribuirana kooperativna omrežna produkcija znanja, spletna enciklopedija

Pojem literarne zgodovine se običajno veže na nacionalno literaturo in je z njo zamejen, saj enotna svetovna literarna zgodovina ne obstaja. Začela se je z bibliografskimi popisi in biografijami pomembnih piscev, ugledno mesto v stroki pa ji je zagotovil pojem literarnega razvoja, ki ga je uresničevala z odbiranjem, interpretacijo in vrednotenjem posameznih avtorjev in del, ki so se ji zdeli razvojno pomembni – tako je konstituirala in utrjevala nacionalni literarni kanon –, in tako konstruirala nacionalno literarno zgodbo. Predstavljala jo je kot razvojni proces in za razlago pojavov posegala po metaforiki življenja organizmov, značilni za biološki pogled na svet v 19. stoletju, ki je zajemala zametek, rojstvo ali vznik, rast, dozorevanje, kulminacijo in – v perspektivi – razkroj, smrt oz. transformacijo. Matjaž Kmecl o taki veliki »zgodbi slovenske literature in slovstva«:

Mirno lahko rečemo, da je novodobna slovenska literatura vzniknila in se potem do »včeraj« razvijala pod silovitim pritiskom narodnega samodokazovanja. Pojmovanje naroda kot ene od osnovnih enot suverenosti oziroma vsakršne samostojnosti se je v 18. stoletju odločilno vezalo na jezik, in ker je literatura »besedna umetnost«, je hkrati temeljni dokaz samoniklosti, z njo pa tudi »naravne« pravice do samoodločanja, tudi državnosti. (KMECL 2004: 7)

Gregor KOCIJAN (2012: 7) pa: »Objavljeno gradivo, interpretacije in raziskovalne izsledke sem povezal v bolj ali manj sklenjeno celoto, [...] da bi bila celota čim bolj zaokrožena, skratka, da bi vse skupaj izzvenovalo kot »pripoved«.

Periodizacijski napor literarne zgodovine so namenjeni potrjevanju koherentnosti in avtonomnega statusa literature, tj. njene lastne vitalne sile in notranje razvojne logike. Periodizacija vélikih del je bila sprva pri Matiji Čopu koledarska (po stoletjih), potem pri Karlu Glaserju zgodovinska (po revolucijah) in danes standardno, čeprav hudo neusklajeno (KMECL 2004: 19), po slogovnih oz. duhovnozgodovinskih obdobjih.

Poglavje Literarne zgodovine v leksikonu *Slovenska književnost* (1996) razume pod naslovnim pojmom monografske obravnave večjega števila tekstov in avtorjev v okviru kakšnega literarnega obdobja (npr. ekspresionizem, 20. leta), žanra (kmečka povest, kratka proza, kritika, mladinska proza), motiva (lepa Vida, prizadete osebe), elementa literarnega sistema (pisatelj, France Kidrič, Dušan Pirjevec), regije (Dunaj, Primorska, izseljenstvo). Cobiss da, ko iščemo po njem s ključnimi besedami slovenska književnost in literarna zgodovina, 255 monografij, izmed katerih ostane na situ, potem ko izločimo diplomska dela, separate, spremne besede, učbenike ipd., okrog 100 knjig.¹

V ožjem pomenu, ki ga ima v mislih tudi tale pregled, so to sintetične monografije z nekoč standardnim naslovom *Zgodovina slovenskega slovstva* (ZSS): Karel Glaser, *ZSS, 1–4* (1896–1900), Ivan Grafenauer, *Kratka ZSS* (1919), France Kidrič, *ZSS od začetkov do Zoisove smrti* (1929–38), Ivan Prijatelj, *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, 1–6* (1955–85), Matičina *ZSS* (1956–71), *Slovenska književnost 1945–1965, 1–2* (1967), Anton Slodnjak, *Slovensko slovstvo* (1968), Franc Zadavec in Jože Pogačnik, *ZSS, 1–8* (1968–72), *Slovenska književnost, 1–3* (1998–2001), Matjaž Kmecl, *Tisoč let slovenske kulture* (2004). Prve od naštetih, obsežne Glaserjeve literarne zgodovine, leksikonsko geslo literarna zgodovina v leksikonu *Literatura* (2009) ne omenja, očitno zaradi upoštevanja negativnih kritik ob izidu, češ da ji manjka razvojni koncept in da je zato bolj podobna razširjeni bibliografiji kot literarni zgodovini. Nedopustna napaka pa je izpust *Slovenske književnosti 1945–1965*.

Literarna zgodovina v ožjem smislu je običajno publikacija v več zvezkih in izpod peres več piscev, ki obravnava vse segmente slovenske književnosti od začetkov do danes ali pa, tako kot *Slovenska književnost 1945–1965*, obravnava samo določen časovni izsek najširše dojetega predmeta, vendar se razume kot nadaljevanje predhodnih literarnih zgodovin oz. njenih poglavij. Združiti si prizadeva dvoje različnih principov, 1. enciklopedičnega oz. naštevalnega, ki mu gre za kolikor mogoče izčrpen popis celotne literarne produkcije (»sistematično, pozitivistično izčrpano nabiranje in popisovanje« – KMECL 2004: 436), in 2. sintetičnega, ki mu gre za odkritje rdeče razvojne niti (po Ivanu Prijatelju je zgodovina »poobčujoča znanost, ki nikdar mehanično ne niza, ampak organsko veže in tke v smeri zaporednosti in vzporednosti.« – prav tam) oz. »razvidnosti razvojnih zakonitosti« (KMECL 2004: 444), »čemur bi najlaže rekli zgodba slovenske literature in slovstva«. V njej se najdejo samo tisti avtorji, ki jo najbolj slikovito ilustrirajo (KMECL 2004: 436). Vélika zgodba (ali tudi vélika sinteza) je trajni mit, trdoživa fantazma vsake naslednje slovenske literarne zgodovine.

¹ V UDK je za literarno zgodovino rezervirana številka 821.163.6.09, vendar ukazno iskanje z njo po Cobissu da preveč zadetkov, da bi bilo uporabno.

Kvaliteto pripisujejo literarni zgodovini slej ko prej zaradi izkazanega zgodbenega principa, zato nekatera pomembna poglavja, ki v osrednjo razvojno zgodbo nekako ne spadajo, literarne zgodovine kljub svojim enciklopedičnim ambicijam običajno izpuščajo: trivialno književnost, književnost na avdiovizualnih nosilcih, književno folkloro itd. Nenehno so v strahu, da tekst »ne razvodeni v [...] nerazčlenjeno naštevalnost brez kakršnekoli siceršnje logike«, in se vedno raje odločajo za opuščanje biografsko-bibliografske izčrpnosti. Namesto tega na novo tehtajo razvojne zakonitosti literature (njeno »notranjo silo«, »notranji ustroj«), kakor se kažejo v menjavi stilnih formacij, v luči družbenih in političnih sprememb, ki so doletele Slovence ob koncu 20. stoletja (KMECL 2004: 444–45), in ob pomoči novih literarnovednih metod.

Zadnja skupinska literarna zgodovina *Slovenska književnost, 1–3* je ob izidu tretjega zvezka 2001 doživela precej buren odziv. Komaj kaj pozneje je izšla Kmeclova *Tisoč let slovenske literature* (2004),² ki se sicer od take vseobsežne literarne zgodovine distancira, a se kljub temu z njo spogleduje. Ob izredno povečani literarni produkciji zadnjih desetletij, za katero se v publicistiki uporablja pridevnik megalomanska, se zdi najbolj pereče selekcioniranje, odbiranje tistega, kar utegne »prestati časovno preizkušnjo«. V skladu s splošnimi družbenimi pričakovanji in tudi po prepričanju nekaterih v stroki naj to nalogo opravi literarna zgodovina.³ Druga naloga literarne zgodovine je reinterpretacija uveljavljenih literarnozgodovinskih zgodb, ki jih je porajal brezprizivni cilj konstituiranja slovenstva na osnovi jezika v 19. stoletju in so rasle iz opozicij romantično-realistično, izmišljeno-resnično, visoko-nizko, ustno-pismeno, domače-tuje ter zanemarjale nekatera druga določila, npr. versko ali deželno pripadnost (DARASZ 2002: 544).⁴

Med objektivnejše odzive na *Slovensko književnost, 3* smemo uvrstiti oceno Mateje Pezdirc Bartol (2002). Opozorila je na njene pozitivne novosti, zlasti na moderno odločitev za poglavja, kakršnih predhodne literarne zgodovine niso imele: o zdovski, izseljenski in zamejski literaturi, o mladinski literaturi, o revijah, literarni vedi in kritiki ter o prevodni književnosti. Kritiko je izrekla na račun izbora, ki se je zdel podrejen naključnim osebnim preferencam: avtorji, s katerimi so se pisci sicer raziskovalno ukvarjali, so bili popisani natančneje, tisti, ki se jim še niso utegnili posvetiti, pa površno ali sploh ne. Pogrešala je enoten uredniški koncept – zaradi njegovega manka so bila porušena obsegovna razmerja med poglavji – in pokazala na presežek naštevalnosti, ki je prispevala k nepreglednosti knjige. Vse predstavljene zadrege koreninijo v odsotnosti jasne razvojne zgodbe, ki bi nudila kriterije za odbiro pomembnega od nepomembnega in za prepričljivo klasifikacijo oz. razporeditev po poglavjih. Literarnih besedil po drugi svetovni vojni pisci niso več mogli organizirati s pomočjo periodizacijskih pojmov po zgledu starih (moderna, ekspresionizem, socialni realizem ...), namesto njih so jih razporedili po problematiki ali po vrstah. Očitek slabe grafične priprave knjige potrjuje sum, da so pisci samo opravili svojo

² Drugojezične preglede slovenske književnosti v tem času (Mitrović 2001, Vasle 2003) puščam ob strani.

³ Podobna prizadevanja so značilna tudi za literarno kritiko in za urednike antologij.

⁴ Termin reinterpretacija je deklarativno uporabljal Taras Kermauner, npr. v naslovu serije več kot 200 knjig z naslovom Rekonstrukcija in reinterpretacija slovenske dramatike.

dolžnost, velike potrebe, da bi bralca nazorno prepričevali v svoj pogled na slovensko književnost, in s tem prave vere v svoje delo pa niso pokazali.

Nezadovoljstvo slovenske literarnovedne srenje, ki se je v obliki časopisnih kritik izrazilo že takoj po izidu *Slovenske književnosti*, 3, se je dve leti pozneje strnilo v zborniku *Kako pisati literarno zgodovino danes?* Razlogov za to nenavadno zavzeto kritično reakcijo je bilo več. Nekatere je morebiti motivirala užaljenost, ker niso bili pritegnjeni med avtorje, ali celo staro rivalstvo med slovenistiko, v okviru katere je prišlo do izdaje, in komparativistiko, ki se je mogoče čutila odrinjena. Špekulativna, pa vendar upoštevanja vredna je tudi domneva, da je del negotovanja mogoče pripisati konkurenčnemu razmerju med literarno teorijo in literarno zgodovino, natančneje, preferiranju literarnoteoretičnega razpravljanja in apriornemu odklanjanju historičnega ali kakega drugega konteksta, v katerem se znajde literatura; literarni zgodovini namreč radi pripisujejo konservativnost.

Zbornik je bil dojet kot kritika aktualnega literarnega zgodovinopisja, vendar obenem tudi kot njegovo legitimiranje, saj je izkazal dovolj pripravljenosti za upoštevanje realnega stanja v stroki in za prilagajanje spremenjenim razmeram. V odporu do empirizma in historizma, ki ju je napovedoval, so se strinjali nazorsko sicer zelo različni kritiki: Janko Kos je s prstom pokazal na nevarnost dekadence, nihilizma in anarhizma, Boris PATERNU (2005: 103) pa na izgubo avtonomije, odmik od teksta in odpoved vrednotenju;⁵ nevarnostim se je nadejal izogniti z revitalizacijo zgodbenosti, ki jo je fatalistično zaupal bodočemu srečnemu »personalnemu naključju«.

O zborniku *Kako pisati literarno zgodovino danes?* sem razmišljal v recenziji, katere del je bil objavljen na zavihku:

[T]radicionalna nacionalna literarna zgodovina, ki je iz seznamov pomembnih avtorjev in njihovih del, [je] stvar preteklosti; namesto tega so zdaj njen predmet žanrsko določeni korpusi besedil, da razlikovanje med elitno in popularno literaturo ni več produktivno za ustvarjanje literarnega kanona in literarne zgodovine, kako ne moremo več govoriti o enem samem veljavnem besedilu, ampak se moramo naučiti besedilo gledati kot proces, in pri literarnozgodovinskem delu poseči po modernih prezentacijskih metodah. Z diferenciacijo bralstva, bralskih potreb in družbe v celoti je razpadel pojem enotne nacionalne literature, vsaka od socialnih skupin zahteva zdaj svojo literarno zgodovino: črnici, ženske, mladina, popularni bralci. Koncept enotne razvojne linije literature, ki je omogočal literarno zgodovino, ne obstaja več, za noben literarni dogodek se ne more več reči, da ima jasno določene predhodnike in naslednike, da torej jasno pripada neki razvojni liniji. Literarna zgodovina je podjetje, ki se je rodilo v romantiki skupaj z nastajanjem nacionalnih držav v Evropi v 19. stoletju in je bila njena naloga potrjevati identiteto nacije. Posamezni avtorski opusi so bili le faze v razvoju, rasti, prosperiteti nacije. Ker se sodobna družba ne sklicuje več na nacionalne ideale 19. stoletja, tudi današnje literarno zgodovino določajo drugačna vodila: demokratizem, večjezičnost, večpredstavnost in medkulturnost.

Kritični prispevki v zborniku so razločno pokazali na konec obdobja, ko je pisanje literature in literarne zgodovine osmišljal proces nacionalnega konstituiranja. Manj

⁵ Mladostna izkušnja te literarnozgodovinske generacije s pozitivizmom je morala biti travmatična, saj drugače ni mogoče razumeti njenih ponavljajočih se diskvalifikacij na račun smeri, ki se zdijo nadaljevanje pozitivizma; povprek jih obtožuje preprostega socialnega determinizma in slepote za umetniško presežno.

je bilo v njem refleksije o tem, kako velike literarnozgodovinske projekte spreminja temeljni civilizacijski obrat, tj. prehod v informacijsko družbo in digitalizacija ter virtualizacija celotnega življenja: kako vplivajo na literarno zgodovino metodološke spremembe, ki jim je izpostavljena humanistika ob pojavu in razraščanju spletno dostopnih podatkovnih zbirk, novih oblik znanstvenega raziskovanja in komunikacije ter publiciranja oz. prezentacije rezultatov.

O potrebi po menjavi literarnovedne paradigme sem pisal na začetku desetletja (Hladnik 2001). Literarna veda naj bi se obrnila nazaj k literarni zgodovini, vendar zdaj tako, da bi se

- ukvarjala s kompletnimi korpusi besedil namesto s pomembnimi avtorskimi opusi ali posameznimi besedili,
- analize avtorjev in tekstov naj bi se lotevala brez predhodne selekcije na umetniške in trivialne,
- upoštevala naj bi literarni sistem v celoti, ne le literarnega besedila (torej tudi produkcijsko in recepcijsko dimenzijo) in
- pri pridobivanju in analizi besedil ter pri popularizaciji strokovnih dosežkov naj bi si pomagala z računalnikom.

Medtem so se pojavile nove raziskovalne in prezentacijske možnosti, ki jih na začetku stoletja še ni bilo oz. so bile šele v zametku. Gre za tri večje spremembe: 1. Prva je hitro rastoči korpus spletno dostopnega leposlovja in drugih besedil, ki nastaja z digitalizacijami knjig in periodike pri Digitalni knjižnici Slovenije (dLib), pri Googlu in drugih akterjih in dobiva pregledno obliko v okviru Wikivira; organizirati ga pomagata tudi Cobiss in zbirka Slovensko leposlovje na spletu. 2. Pojavila so se spletna orodja za distribuirano kooperativno spletno produkcijo znanja, kakor so Wikipedija, Wikivir, Wikiverza in Wikiknjige, ki so radikalna alternativa tradicionalnim mehanizmom produkcije, distribucije, recepcije in obdelave, ker a) avtoriteto pisca strokovnjaka oziroma nadarjenega ustvarjalca nadomeščajo s skupinskim, laičnim in tudi anonimnim avtorstvom, b) niso vezana niti na komercialne niti na akademske založniške kanale, ampak temeljijo na zavzetosti prostovoljcev in c) jih ne poganja več ideal dokončnega sklenjenega besedila, ampak praksa nenehnega spreminjanja (popravljanja), mozaičnega dopolnjevanja in medsebojnega povezovanja besedil. 3. Ti dve novosti povezuje in konceptualno uokvirja metafora seznama, ki stopa na mesto interpretacijsko vedno težje uporabne metafore velike razvojne zgodbe.

Oboje, korpus in orodja, učinkuje v isto smer: rastoči korpus s svojo instantno dostopnostjo in preverljivostjo ozavešča bralca, da ob šolskem, antološkem in literarnozgodovinskem kanonu obstaja množica tekstov in avtorjev, ki izzivajo k ponovnemu branju in refleksiji, wikiji pa ukinjajo odvisnost stroke od prerediteljskih literarnozgodovinskih avtoritet in tradicionalnih publikacijskih kanalov in stavijo na kreativno energijo množic, ali bolje rečeno, slehernika.

Ker pojma množice in slehernika vzbujata civilizacijske strahove,⁶ je treba dodati pomirljivo izkušnjo, da je kreativna množica žal *contradictio in adjecto* in da literarna zgodovina na množico alternativnih piscev ne more računati, ker preprosto

⁶ Jaron Lanier govori v o digitalnem maoizmu (Digital Maoism: The Hazards of the New Online Collectivism, 2006); gl. moj članek Wikipedija v izobraževalnem procesu in intervju Urške P. Černe, Miran Hladnik: Dedič avantgardizma v *Literaturi* 22/233 (nov. 2010), 78–111 (oboje tudi na spletu).

manjka ljudi, ki bi bili za tako početje zainteresirani, kaj šele kvalificirani. Pri dodajanju in popravljanju literarnozgodovinskih informacij lahko poleg redkih literarnih zgodovinarjev, ki so jih pritegnile nove publikacijske možnosti, in prav tako redkih zainteresiranih posameznikov iz drugih strok, ki pri wikijih sodelujejo kot administratorji, računamo le še na študente književnosti, ki svoje prispevajo v okviru študijskih obveznosti, s seminarskimi, z diplomskimi in magistrskimi nalogami, če jih seveda mentorji v to usmerijo.

Prelomna vloga in civilizacijski potencial Wikipedije se kaže v tem, da se s kvaliteto njenih člankov meri vitalnost jezikov in njihova sposobnost preživetja.⁷ Razlogi za propagiranje Wikipedije in sorodnih spletišč so lahka dostopnost (z iskanjem informacij ne izgublamo časa, ker se Wikipedija pojavi na vrhu zadetkov), volontarizem (objavljanje ni povezano z mislijo na ekonomski profit, ampak zgolj s potešitvijo radovednosti in pridobivanjem znanja), kooperativnost (ki ukinja prakso individualnih objav, globalne nepovezanosti, lokalne in strokovne samozadostnosti ter avtorskega napuha, ki bremenijo humanistične discipline) in tesnejši stik z realnostjo, ki vključuje upoštevanje sprejemnikove dojemljivosti in interesov in nagovarja k jasnemu in jedrnatemu, torej enciklopedičnemu izražanju, ki mora biti povrh nepristransko. Zasuk v enciklopedični slog je za literarno vedo, ki jo teži tradicija dolgovnega in neredko hermetičnega ter zavzemajočega se ali zavračajočega izražanja,⁸ blagodejen.

Za informacije, ki jih je mogoče zajeti enciklopedično (pojmovnik stroke, akterje, tj. leposlovne in strokovne avtorje, inštitucije, dogodke, opise besedil), je Wikipedija optimalno okolje.⁹ Monografskim znanstvenim publikacijam neenciklopedične narave so namenjene Wikiknjige, komunikaciji ob projektih, objavi seminar-skih gradiv in referatov Wikiverza, predmet študija literatura pa je našel mesto na Wikiviru.

Objavljanje na prosto dostopnih Wikimedijinih spletiščih¹⁰ ne zahteva veliko tehnične spretnosti. Dragocena je možnost ogleda historiata pisanja in vračanja na prejšnje variante besedila, možnost mednarodne primerljivosti informacij, ki jih odpirajo povezave na drugojezične Wikipedije, možnost komentiranja na pogovorni strani in seveda možnost nenehnega dopolnjevanja oz. izboljšave člankov. Dokumenti na Wikipediji vzbujajo upe daljše trajnosti, kot imamo izkušnjo z dokumenti na inštitucionalnih ali komercialnih spletnih mestih, kjer iz različnih razlogov (zaradi zamenjave strojne ali programske opreme, odhoda avtorja ali administratorja z inštitucije, ukinitve inštitucije, spremembe spletnega naslova ipd.) radi izginejo. Informacije na Wikipediji so neprimerljivo dostopnejše od tistih v tiskani knjigi.

Čeprav je na Wikipediji avtorstvo v principu kolektivno in s tem odpade potreba po izpostavljanju posameznega avtorja, so objave pospremljene z licenco *creative commons*, ki ohranja priznanje avtorstva; v historiatu besedil je mogoče avtorsko

⁷ András Kornai, *Language Death in the Digital Age*, Meta-Forum 2012, Videlectures.net.

⁸ O vrednotenjskih ekscēsih pišem v članku *Moj študij Slodnjaka*, *Literarnovedno srečanje ob 100-letnici rojstva prof. dr. Antona Slodnjaka*, ur. Gregor Kocijan in Miran Hladnik, Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2000, 87–93, tudi na spletu.

⁹ Gl. Portal:Literatura, Wikipedija, prosta enciklopedija.

¹⁰ Wikimedia je neprofitna organizacija, ki vzdržuje in povezuje Wikipedijo in sestrška spletišča.

identificirati vsako vejico. Wikiji omogočajo in spodbujajo participacijo študentov, ne le potrjenih ekspertov, in zato niso samo prostor informiranja, ampak imajo tudi močan pedagoški potencial.

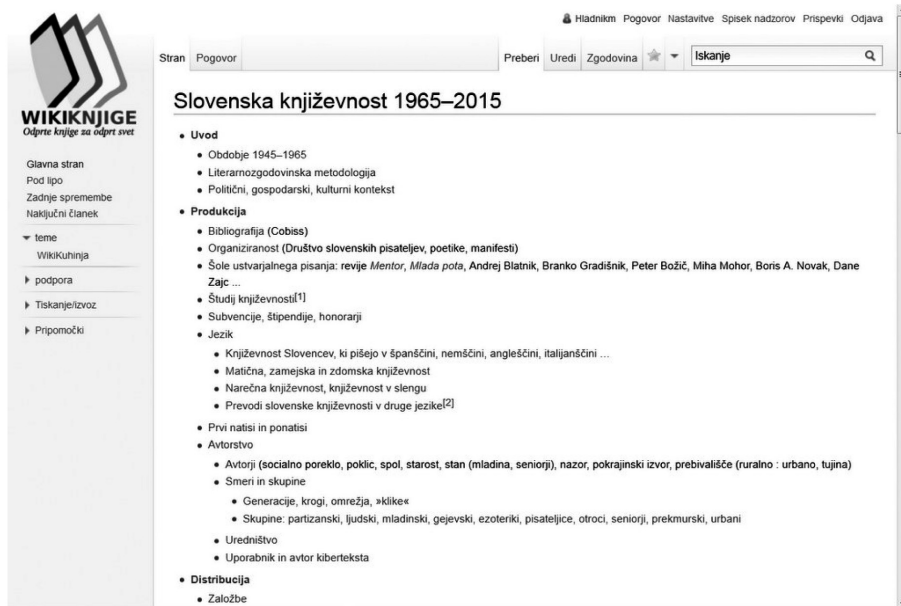
Wikipedijo in sestrška spletišča je rodil ideal svobodnega objavljanja, prostega dostopa do informacij in neodvisnosti od državnih ali profitnih interesov. Objave na Wikipediji v principu niso znanstvene, ampak spadajo, tako kot natisnjene leksikografske publikacije, na področje strokovnega. Verodostojnost natisnjenih in spletnih znanstvenih objav zagotavljajo utečeni recenzijski postopki, objave na Wikipediji pa kontrolirajo zavzeti posamezniki, ki tvorijo wikiskupnost in niso nujno eksperti s teh področij. S porastom akademskih sodelavcev na Wikipediji in z vedno večjo specializacijo se prag zahtevnosti dviga, začetni preprosti članki s posegi kompetentnih strokovnjakov postajajo bolj znanstveni in relevantni. Več ko se bo sodelovalo literarnih znanstvenikov, kvalitetnejše bodo objave. Stroke, ki ne uporabijo tega enkratnega promocijskega kanala, izkazujejo svojo vzvišenost, ignoranco, nesodobnost, neprožnost in samozadostnost ter v svetu, ki teh lastnosti ne tolerira, ogrožajo svojo prihodnost. Za morebitne slabe informacije na Wikipediji in sestrskih spletiščih so odgovorne stroke same.

Publikacijske možnosti na Wikimedijinih spletiščih so vabljava tudi za slovenistično literarno vedo. Monografski zgodovini slovenskega slovstva, ki bi želela nadaljevati tradicijo obsežnih večvezkovnih izdaj in jo prilagoditi spremenjenim raziskovalnim in publikacijskim pogojem, bi trenutno najbolj ustrezale Wikiknjige. Sem bi se dalo prestaviti vse, kar je bilo do zdaj v slovenski književnosti raziskane in objavljenega, zraven pa odpreti še prostor za popis, analize, klasifikacije in interpretacije sodobne književnosti, ki še ni utegnila postati predmet literarnozgodovinskih obravnav.¹¹ *Slovenska književnost*, 3 je sicer segla do današnjih časov, vendar ne tako izčrpno, kot je to počela *Slovenska književnost 1945–1965*, zato je posebne pozornosti potrebno zlasti obdobje po 1965, tj. zadnjih 50 let slovenskega literarnega dogajanja. V ta namen je bilo januarja 2011 na Wikiknjige pod naslov *Slovenska književnost 1965–2015* postavljeno delovno kazalo, iz katerega je mogoče razbrati predstave o obsegu in značaju bodočega literarnozgodovinskega pisanja. Na skorajšnje zapolnitev vseh številnih predvidenih poglavij je iluzorno upati, kazalo pa je vendarle potrebno za kontekstualizacijo posameznih študij in kot spodbuda za drugačno organizacijo študija in objavljanja v stroki.

Glavna poglavja so Produkcija, Distribucija, Recepcija, Besedila in Obdelava. Navezanost na tradicionalno literarno zgodovino izkazujejo uvodni podpoglavji Politični, gospodarski in kulturni kontekst in Bibliografija. Manj pričakovana so v okviru poglavja Produkcija podpoglavja Šole ustvarjalnega pisanja, Študij književnosti, Subvencije, štipendije, honorarji, Ponatisi, Književnost Slovencev, ki pišejo v španščini, nemščini, angleščini, italijanščini ...,¹² Narečna književnost, književnost v slengu, Prevodi slovenske književnosti v druge jezike, Uredništvo, Kibertekst.

¹¹ Marko Juvan je anticipiral to možnost v poglavju Literarna zgodovina kot hipertekst (JUVAN 2003: 42–44) s predlogom hipertekstnega arhiva, ki s svojo palimpsestno naravo realizira enciklopedični princip organizacije materije.

¹² Za vključevanje drugojezičnih besedil v zgodovino slovenske književnosti se zavzema tudi DARASZ (2002: 547).

The screenshot shows the Wikiknjige website interface. On the left is a sidebar with navigation options like 'Glavna stran', 'Pod lipo', and 'Zadnje spremembe'. The main content area is titled 'Slovenska književnost 1965–2015' and contains a table of contents with the following sections:

- **Uvod**
 - Obdobje 1945–1965
 - Literarnogodovinska metodologija
 - Politični, gospodarski, kulturni kontekst
- **Produkcija**
 - Bibliografija (Cobias)
 - Organiziranost (Društvo slovenskih pisateljev, poetike, manifesti)
 - Šole ustvarjalnega pisanja: revije *Mentor*, *Mlada pota*, *Andrej Blatnik*, Branko Gradišnik, Peter Božič, Miha Mohor, Boris A. Novak, Dane Zajc ...
 - Študij književnosti^[1]
 - Subvencije, štipendije, honorarji
 - Jezik
 - Književnost Slovencev, ki pišejo v španščini, nemščini, angleščini, italijanščini ...
 - Matična, zamejska in zdomska književnost
 - Narečna književnost, književnost v slengu
 - Prevodi slovenske književnosti v druge jezike^[2]
 - Prvi natisi in ponatisi
 - Avtorstvo
 - Avtorji (socialno poreklo, poklic, spol, starost, stan (mladina, seniorji), nazor, pokrajinski izvor, prebivališče (ruralno : urbano, tujina)
 - Smeri in skupine
 - Generacije, krogi, omrežja, »klike«
 - Skupine: partizanski, ljudski, mladinski, gejevski, ezoteriki, pisateljice, otroci, seniorji, prekmurski, urbani
 - Uredništvo
 - Uporabnik in avtor kiberteksta
 - **Distribucija**
 - Založbe

Še več je novega v poglavju Distribucija: Založbe, Knjigarne, antikvariati, knjižni klubi, Knjižnice, Samozaložbe, Nastopi (tiskovne konference, branja, sejmi, nastopi na TV), Množične izdaje za prodajo v trgovinah, Mediji. Znotraj medijev: Knjiga, Periodika: Literarne in kulturne revije, časniki (podlistek, literarne priloge), »fenzini« (anarhistični, gejevski ...), Časopisi, Zvočne knjige, Novi mediji (besedilne zbirke na spletu, hiperliteratura ...; notesniki, bralniki, mobilni telefoni ...), Gledališče, Dramatizacije (gledališče, radio, film, TV, strip, libreto, uglasbitev, recitacija, performans, postdramsko gledališče z montažami tekstov, računalniška igra).

V Poglavju Recepcija so predvidena podpoglavja Izvirna in prevedena književnost, Branje (izposoja, kupovanje), Poslušanje, Gledališka recepcija, Recepcija kibertekstov, Avtorske pravice, Bralski forumi (TV, splet).

Poglavje Besedila vsebuje inovativna podpoglavja o posameznih žanrih: Zgodovinski roman (biografski roman, časovni roman), Pustolovski roman, Fantazija, Avtobiografija, Družbenokritični roman, Duhovna literatura, Znanstvena fantastika, Kriminalka, Humoristična literatura, Mladinski žanri, Drugi žanri: potopisna literatura (planinska literatura), športni roman, kmečka povest, pornografija, ženska literatura, dr. roman, fanovska literatura, romani o različnih poklicih/statusih (manekenka, študent, zapornik, ločenka, umetnik, invalid ...).

Nekatere netradicionalne teme so predvidene tudi v poglavju Obdelava: Kanonicizacija (Uredništvo kritičnih izdaj, npr. Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, Antologije, Nagrade, Ponatisi, proslave, jubileji, konference, simpoziji, muzeji, spominska obeležja in sobe, literarne poti, digitalizacija, besedilne zbirke), Inštitucije (fakultete, inštituti, akademija, slovenistike v tujini), Uporaba v filozofiji, sociologiji, zgodovini, psihologiji, etnologiji, muzikologiji, kulturologiji, Literatura v reklamih, v

grafitih, v osmrtnicah, ob osebnih obletnicah in drugih družabnih priložnostih, Literatura in druge umetnosti (slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, glasba ...), Literatura in stvarnost (fiktivnost, roman s ključem, tematizacija aktualnih zgodovinskih dogodkov), Literatura in (kulturna) zgodovina, Literatura in pravo (cenzura, odgovornost, etika), Literatura in politika (dvorni poet, zapornik, ljudski tribun), Literatura in kultura (nacionalno, intelektualno), Literatura in ekonomija, Literatura in prostor: geomapiranje, prostorske prezentacije, Literatura in konkurenčni mediji, Literatura in SAZU, Literatura v šoli (Učbeniški izbori, Učni načrti, Osnovna šola, Srednja šola, Fakulteta, Obvezno šolsko : rekreativno branje).

Iz naštetega je očitno, da je pojem slovenska književnost širši, kot ga prakticirajo tiskane literarne zgodovine novejšega obdobja, ki stremijo k identifikaciji z besedno umetnostjo. Manj je pozornosti na posameznih besedilih, avtorjih in njihovih opusih, bolj se želi posvečati žanrskim in drugačnim korpusom. Literatura je odločneje kot prej postavljena v različne kontekste, s čimer blede predpostavka njene avtonomnosti. Slovenščina kot jezik izvirnika ni več ključni pogoj za uvrstitev pod naslov slovenska književnost, ampak so upoštevanja vredni tudi prevodi iz drugih jezikov v slovenščino, prevodi slovenskih tekstov v druge jezike in drugojezična književnost izpod peres slovenskih avtorjev ali pa tujih avtorjev, ki se prodajajo, sposojajo in berejo pri nas v izvirniku. Razlog za konec omejevanja na slovenščino je v prenosu pozornosti z genialnega avtorja, ki je bil z izbiro slovenščine reprezentant skupnosti, na bralca, ki ne bere samo iz nacionalnopotrjevalnih pobud in zato manj obremenjeno posega tudi po drugojezičnem berilu. Dodati bi morali še prenehanje največje nevarnosti, ki je pretila nacionalnemu konstituiranju in emancipaciji v 19. stoletju, to je rivalstva dominantne nemščine po prvi svetovni vojni (Darasz 2002), če ne bi vloge sovražnega tujega jezika pozneje uspešno odigrala najprej srbohrvaščina in potem (in še vedno) angleščina.

Poziv za sodelovanje pri Slovenski književnosti 1965–2015 na Wikiknjigah je preko foruma SlovLit dosegel širok krog potencialnih kompetentnih piscev, odziv pa je bil že pri dopolnjevanju in modifikaciji strukture, tj. evidentiranju in razvrstitvi poglavij, pičel.¹³ Iz reakcij ob drugem podobnem pozivu povzemam, da kolegi občutijo kot moteče prav tiste lastnosti, ki so za novo komunikacijsko platformo značilne in bistvene. Najprej je to možnost poseganja kogar koli v projekt, ki poraja strah, da bodo laiki oz. »drugi« pokvarili naše prispevke. Odgovarjam z večletno izkušnjo, da do razdiralnega poseganja ne prihaja, posamezne redke primere vandalizma ali neprimerne sodelovanja pa wikiskupnost, ki ceni vključitev kvalificiranih strokovnjakov, hitro onemogoči.

Drugi pomislek se nanaša na anonimnost objav, ki onemogoča njihovo navajanje v osebni akademski bibliografiji in ne prinaša točk za napredovanje na akademski lestvici. Pomirljivi del odgovora je, da so avtorski deleži na Wikimedijinih spletiščih razvidni v historiatu strani tako natančno kot nikjer drugje in da so anonimni samo takrat, kadar se avtor noče izpostavljati ali se pozabi prijaviti, manj vesel pa je drugi del odgovora: wikiiji nimajo enakega statusa kot recenzirane znanstvene revije in objavljanje na njih ne bo nagrajeno s točkami vse dotlej, dokler tu ne bo objavljalo

¹³ Pripombe Marka Juvana po e-pošti sem prepisal v opombe h kazalu, Aleš Vaupotič je svoje dodal sam.

več znanstvenikov, ki bodo s kvaliteto svojih prispevkov poskrbeli za maksimalno verodostojnost informacij in pripeljali do ustrezne spremembe kriterijev pri vrednotenju akademskih objav.

V predstavljenem načrtu ni opaziti koncepta literarnega razvoja, ki se je izkazal za najbolj občutljivo točko sodobne literarne zgodovine. Spoznanje o problematičnosti pojma literarnega razvoja je vzporedno z aktualnimi ekonomskimi in okoljevarstvenimi izjavami o nemožnosti permanentne rasti; rast je pač ena od očitnejših prezentacij razvoja.¹⁴ Ker je metafora literarnega razvoja v samem temelju stroke in si literarnovedni diskurz (in sploh vsakršno razpravljanje o literaturi) brez nje težko predstavljamo,¹⁵ gre za spoznanje, ki postavlja pod vprašaj celotno dosedanjo organizacijo stroke. Z razvojnim potencialom in razvojnimi dosežki so se utemeljevale in se še utemeljujejo literarne nagrade, na njih temeljijo pozitivne literarne kritike in kanonizacijske odločitve. Eden najhujših kritičskih očitkov je, da besedilo ne prinaša nič novega in da torej ni razvojno pomembno. Enakemu razvojnemu postulatu kot literatura je podvržena tudi literarna veda. Vsaka nova literarnozgodovinska sinteza izhaja iz nuje zgodbo oblikovati drugače kot predhodne: »Prvotni namen tega pregledovanja slovenske literature in slovstva je bil poskus drugačnega gledanja na slovensko literarno preteklost« (KMECL 2004: 436).

Pojem razvoja je problematičen, dokler ga razumemo v smislu nenehne biološke rasti ali ekonomske ekspanzije, ki sta v opoziciji z globalno zamejenostjo in vzbujata skrb z vprašanjem, kaj pa potem, ko bodo meje dosežene, obvladljivejšo obliko pa dobi, če imamo v zavesti njegovo mentalno razsežnost, v skladu z razumevanjem, da se nanaša na povečanje človekovih izbir, h kateremu pripomore njegovo vedno večje znanje.¹⁶ Tej definiciji razvoja, če jo prenesemo na področje literature, ne ustreza več metafora velike literarne zgodbe, ki je reprezentirala in opisovala dogajanje v slovenskem literarnem sistemu vse do 21. stoletja, ko je z državno osamosvojitvijo in informatizacijo družbe postala odveč, ampak ji kar najbolje ustreza metafora seznama, ki se stalno dopolnjuje z novimi in novimi izbirami.¹⁷ Neskončnost seznama je zagotovljena z nefizično obliko njegovih alinej. Na splošni ravni so to informacije vseh vrst, na ravni slovenske literarne zgodovine pa naraščajoči seznam besedil vseh vrst (v perspektivi seveda digitalnih), ki nenadoma ne vzbujajo več frustracij zaradi neobvladljivosti. Enciklopedični princip ne narekuje preverjanja primernosti teh besedil za morebitno vključitev v pregledno literarno zgodbo, saj je njihova vloga izpolnjena že s tem, da večajo možnost (bralske) izbire in s tem prispevajo h kvaliteti bivanja.

¹⁴ Razvoj, rast, napredek so ključni pojmi zahodne civilizacije (gl. množico gesel pod zbimimi izrazi *development, progress, growth* na angleški Wikipediji).

¹⁵ Razvoj izpostavlja npr. že prva poved v Predgovoru *Slovenske književnosti 1945–1965, 1*: »Razprava o povojni slovenski književnosti, obravnavani po literarnih zvrsteh, je prvi sistematični poskus, ugotoviti poglobitve **razvojne** smeri, značilnosti in vrednote novjše literarne dejavnosti na Slovenskem.« (5) Tudi prvi stavek prvega poglavja o literaturi v *Slovenski književnosti, 3* (2001) ne more brez njega: »Pesništvo ima v slovenskem slovstvu najbolj sklenjen **razvoj** in razmeroma veliko umetniških uspehov.« (31) In še prvi stavek leksikonske definicije literarne zgodovine: »The history of literature is the historical **development** of writings« (Literary history, *Wikipedia, the free encyclopedia*); vsi poudarki MH.

¹⁶ Human development (humanity), *Wikipedia, the free encyclopedia*.

¹⁷ Dodatno je neobhodnost zgodbe kot organizacijskega principa zmanjšalo spoznanje o skonstruiranosti in s tem arbitranosti velikih zgodb.

Naloga literarne zgodovine je zdaj namesto oblikovanja velike razvojne zgodbe, ki je uspešno organizirala samo literarno materijo preteklih obdobij –, registriranje in katalogiziranje novih izbirnih možnosti (žanrskih, slogovnih, sporočilnih, avtorskih, medijskih itd.). To je literarna zgodovina počela tudi že prej in ne gre za kakšno popolnoma novo zadolžitev, premaknila so se le prednostna razmerja: v prihodnje bo skrbništvo nad literarnimi seznammi zadostno osmišljalo njeno eksistenco. Kazalo Slovenske književnosti 1965–2015 izkazuje načrt obravnave žanrskih korpusov, ki temeljijo na izčrpnem bibliografskem popisu, kakršen v preteklosti zaradi bibliografskih črnih lukenj in težje dostopnosti besedil preprosto ni bil mogoč.

Na metaforično uporabnost seznama opozarja Umberto Eco v knjigi *Vrtinec seznamov*. Seznam (spisek, lista, katalog, podatkovna zbirka, evidenca, razvid, preglednica) je v zgodovini manj izrabljena možnost dojetja in obvladovanja sveta kot zgodba, čeprav velikokrat enako fascinantna. Zgodba želi pojave definirati po njihovem bistvu, seznam pa jih definira z naštevanjem njihovih lastnosti (Eco 2011: 217). Esencialistični zgodbeni pristop se zdi stremeljivejši in špekulativnejši, seznamski pristop pa implicira, da je bistvo stvari neizrekljivo in nedostopno. Seznami v principu sporočajo, da je svet neskončen oz. ne(i)zmeren, raznorodni, neskljenjen oz. nepovezan, neorganski, brezsrediščen, nehierarhičen, torej težko obvladljiv. Retorični figuri, ki strukturirata sezname, sta akumulacija (kopičenje) in enumeracija (naštevaje).¹⁸ Navdužajoč se na fantazmo velikega pripovednega žanra opredeljujejo danes podatkovne zbirke kot »žanr 21. stoletja« (Folsom 2007), v znamenju katerega se bo v prihodnje dogajala literarna veda (McGregor 2012).

Med literarnimi žanri izrabljajo naštevalno, seznamsko, epizodično kompozicijo npr. zbirke šal, pustolovski, kolektivni, pornografski roman, od besedilnih zvrsti, povezanih z raziskovanjem leposlovja, pa so seznamske narave bibliografije, cvetniki (antologije), leksikoni, enciklopedije.¹⁹ Na slovenski Wikipediji so seznami izhodišče za nadaljnje resno delo: seznam slovenskih pesnikov in pisateljev, mladinskih pisateljev, literarnih zgodovinarjev, literarnih likov, romanov, literarnih poti, literarnih nagrad itd., na Geopediji za zdaj šele zbirka literarnih spomenikov. Gesla razvrščata v seznime tudi Wikipedija in Wikivir sama, kadar jih ustrezno kategoriziramo: delo,

¹⁸ Seznamu sorodna metafora je rizom oz. micelij. Za filozofski pomen rizoma (Gilles Deleuze in Félix Guattari) gl. geslo Rhizom (Philosophie), *Wikipedia, die freie Enzyklopädie*, termin micelij pa je uveljavil Taras Kermauner. — Eco kaže tudi na ustreznost seznama novodobnemu potrošniškemu dojmu sveta (npr. nakupovalni seznam), za katerega sta značilna izobilje in požrešnost (pogoltnost), seveda pa je to samo ena od njegovih možnih metaforičnih uporab, in sicer tista, ki je z namerami tegale prispevka v diametralnem nasprotju.

¹⁹ Naštevavnost je značilna za literarni verizem (npr. popisi požrtij pri Rabelaisu) in naturalizem, zunaj literature, zlasti v slikarstvu, je bila naštevavnost značilna za tihožitja, množične prizore (bitke, poslednja sodba) in sezname svetnikov, hudičev, angelov, zveri (bestiarij), čudes (mirabilia), relikvij in zakladov. Tako kot je arheologija odkrila veliko raziskovalno uporabnost smetišč, pridejo literarni vеди prav seznammi pozabljenih ali zavrženih (trivialnih) besedil, ki jih naplavlja digitalizacija stare periodike. V sodobni slovenski književnosti spremembo paradigme v seznamsko smer ilustrira roman Janija Kovačiča *Knjiga* (2010). — Slovenska enciklopedična prizadevanja imajo simbolno oporo v srednjeveškem enciklopedistu in svetniku Izidorju Seviljskem (Eco 2011: 154), ki je od nedavnega zavetnik interneta: za povezavo je preko kronista Izidorja Khallana, glavne osebe v romanu *Visoška kronika*, programsko poskrbel Ivan Tavčar (gl. moj članek Tavčarjeva *Visoška kronika, Esej na maturi* 2006, Ljubljana: Intelego, 2005, 61–105, tudi na spletu).

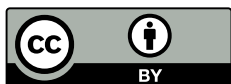
označeno npr. s kategorijo kmečka povest, se samodejno znajde na seznamu skupaj z drugimi enako kategoriziranimi teksti. Tako se grupirajo po seznamih avtorji, rojeni istega leta, knjige, izšle v istem letu, besedila istega avtorja, žanra ali slogovne pripadnosti, uredniki, prevajalci, tuji slovenisti ...

Seznamski oz. enciklopedični princip dojemanja in urejanja sveta najbrž ne bi mogel igrati vloge pri zamenjavi literarnozgodovinske paradigme, če mu ne bi izdatno stala ob strani in ga podpirala tehnologija: obvladovanje dolgih seznamov oz. velikih množin podatkov brez računalnikov ni mogoče. Ti so do te mere spremenili način človekovega mišljenja in pomnjenja, da zgodba kot mnemotehnični pripomoček nima več monopola pri organizaciji podob sveta. V življenje so pomagali pojmu oddaljenega branja (*distant reading*),²⁰ ki lepo dopolnjuje ideal poglobljenega branja (*close reading*) izbranih umetnin, kakor ga spodbuja tradicionalna literarna zgodovina. Nevarnost izgube avtonomnosti predmeta in stroke, ki jo ob naštetih napovedanih spremembah občuti tista literarna zgodovina, ki se še vedno obremenjuje z idealom velike sinteze, je zanemarljiva v primerjavi z ultimativnim ciljem znanstvenih disciplin, tj. z obetom boljšega, kompleksnejšega razumevanja sveta.

VIRI IN LITERATURA

- Zdzisław DARASZ, 2002: Pričakovanim slovenskim literarnozgodovinskim sintezam na rob. *Historizem*. Ur. Aleksandra Derganc. Ljubljana: FF (Obdobja, 18). 541–48.
- Darko DOLINAR in Marko JUVAN (ur.), 2003: *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU (gl. povzetek v Wikipediji, prosti enciklopediji).
- , (ur.), 2006: *Writing literary history: Selected perspectives from Central Europe*. Trans. Lena M. Lencek, Olga Vuković, in Jean McCollister. Frankfurt: Peter Lang.
- Umberto ECO, 2011: *Vrtinec seznamov*. Ljubljana: Modrijan.
- Ed FOLSOM, 2007: Database as Genre: The Epic Transformation of Archives. *The Walt Whitman Archive*. Na spletu.
- Hannah MCGREGOR, 2012: cfp: The Genre of the Twenty-First Century? Databases and the Future of Literary Studies. *Humanist Discussion Group* 26.386. Na spletu.
- Miran HLADNIK, 2001: Kako je ime metodi? *Slavistična revija* 49/1–2. 1–16.
- , 2013: Prost dostop in znanstvena komunikacija v globalni skupnosti znanstvenikov. Predobjava. Na spletu.

²⁰ Znanstvena relevantna je premo sorazmerna s stopnjo distance do teksta (Franco Moretti, *Conjectures on world literature*, *New Left Review* 2000, na spletu).

- Marko JUVAN, 2003: O usodi 'velikega' žanra. On the "great" genre's fate. *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU. 17–49.
- , 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji: Uvod v sodobni študij literature*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Matjaž KMECL, 2004: *Tisoč let slovenske literature: Drugačni pogledi na slovensko literarno in slovstveno preteklost*. Ljubljana: CZ.
- Gregor KOČIAN, 2012: *Slovenska kratka proza 1919–1929*. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria).
- Janko KOS, 2003: Stari in novi modeli literarne zgodovine. *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU. 51–60.
- Literarna zgodovina, 2009⁵: *Literatura: Leksikon*. Ur. Živa Vidmar idr. Ljubljana: CZ (Mali leksikoni Cankarjeve založbe).
- Marija MITROVIĆ, 2001: *Geschichte der slowenischen Literatur: Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva družba.
- Franco MORETTI, 2000: Conjectures on world literature. *New Left Review* Jan./Feb. 54–69.
- Boris PATERNU, 2006: Ni nedolžnega branja. *Jezik in slovstvo* S 50/3–4. 97–106. S podnaslovom Nekaj vprašanj sodobne literarne zgodovine tudi v Boris Paternu, *Književne študije*, 2, Ljubljana: Interlego, 2006, 163–73.
- Mateja PEZDIRC BARTOL, 2002: Pregled slovenske književnosti od 1945 do 2000. *Slavistična revija* 50/1. 131–35.
- Jože POGAČNIK, Franc ZADRAVEC idr., 1998–2001: *Slovenska književnost, 1–3*. Ljubljana: DZS.
- Slovenska književnost: Leksikon*, 1996. Ur. Janko Kos idr. Ljubljana: CZ.
- Slovenska književnost 1965–2015. *Wikiknjige*.
- Vinko VASLE, 2003. *Breve historia de la literatura eslovena*. Buenos Aires: Vilko.

Slavistična revija (<https://srl.si>) je ponujena pod licenco [Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_1_27.pdf | DOST. 04/03/21 1.02